

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kegyeleti barangolása az I. világháború 100. évfordulóján – Doberdó, Isonzó (VII. 27–VIII. 1.)

Bálintné Kovács Júlia

Életem második zarándoklata

(2., rendhagyó rész)

A Füzetek előző számában megjelent első rész utolsó bekezdésében hibásan írtam egyik legfontosabb olaszországi hadszíntér nevét. A kegyeleti úton alkalmam volt sok egyéb mellett megtanulni ezt is, és biztosan el nem felejtsem soha, ahogy a zarándoklat többi színhelyét, és Gyuri bácsi történelem óráit sem.

Hálásan köszönöm ezt a semmi máshoz nem hasonlítható élményt.

Az internetről jegyeztem le néhány Monte San Michele-ről szóló beszámolót.

Marossy Endre írja:

„A Doberdó legvéresebb csatája – Isonzó-Monte San Michele 1916 (Monte San Michele hősei a hatodik Isonzó-csatában 1916. augusztus 4-8.)

1916. augusztus 4-én este, a végső összecsapás előtt az 1. honvéd gyalogezred, ahogyan mindig tette, szakszerűen birtokába vette a Monte San Michelét. A katonák méltán bízhattak szakasz- és századparancsnokaikban, akik már több csatában is vezették őket. Az idősebb tisztek (...) mellett egy sor csapat-tiszt bizonyította rátermettségét: (például) az 50 évesen harctéri szolgálatra jelentkezett *Gorove Árpád* népfelkelő főhadnagy.”

Amíg a nagyváradi honvédek hősiiesen védtek az alagutat és a környékén levő do-

linákat, az egész front sorát befolyásoló esemény történt, melyről József főherceg a szemtanú hitelességével számolt be: „Olyan lárma van, hogy egészen zúgnak bele a füleim. És akkor látom saját szememmel a rettenetes szerencsétlenséget. Görz városa a legborzasztóbb tűz alatt áll. Az elképzelhető legcsúnyább pergőtűz ez, szüntűgy mint az én szegény arcvonalamon. Minden tűzben és füstben úszik, a

legóriásibb gránátok és bombák megszámlálhatatlan sokasága, hihetetlen gyors egymásutánban hull alá. Olasz csapatok nagy tömegeit és oszlopait látom Podgora 240-es magaslatról leereszkedni és az Isonzón át-gázolni. Rövid elkeseredett harc után a mi gyenge csapatainkat visszavetítik és Görzbe behatolnak.” Bár a város elesett, a tőle délre fekvő frontvonalban harcoló katonák még mindig hősiiesen tartották magukat.

Az alagútban az életükért küzdő honvédek fellelegezhettek, az olaszok felhagytak a keleti bejárat támadásával, és ezt a kis szünetet kihasználva a védők elhagyhatták a borzalmas helyet. Ekkor már tudták, hogy nem csak az alagutat kell elhagyniuk, hanem az egész Doberdó-fennsíkot, amelyet hősiiesen, nagy áldozatok árán védelmeztek. A hadvezetés ugyanis úgy döntött, hogy kiüríti a területet, mivel tartottak attól, hogy az olaszok

a görzi áttörés után délre fordulva bekerítik és hátba támadják a magyar vonalakat. Hogy ez a döntés mit jelentett, azt József főherceg gondolatai fejezik ki méltóképpen, melyeket 1916. augusztus 9-én vetett papírra: „*ma van az utolsó nap, melyen ez az oly keményen és oly sok hős vérrrel megvédett fennsík – 15 hónapos dicsőségteli történetével – még a kezében van. A számtalan sok emléket, szeretettel ápolat sírokat, mindent, mindent, ami hűséget és vitézséget teremtett – át kell engednünk az olaszoknak. Ez borzasztó nekem. Egy azonban mégis megmarad nekünk, amit senki és semmi – még az évszázadok múló idejének szürke pora, maró rozsdája sem – pusztíthat el, hogy a VII. hadtest ezen a világtörténelemben egyedülálló nagy küzdelmet dicsőségesen fejezi be. [...] Éjjélkor [1916. augusztus 9-ről 10-re virradóra], midőn minden löveg, minden hadianyag, biztonságba volt hozva, parancsomra a gyalogság csak kis utóvédeket hagyva hátra szintén megkezdte a visszavonulást a Vallone mögé. Hajnal 2 órakor minden üldözöttség vagy nyomás nélkül, látszólag észrevétlenül*

Magyar kápolna Javorcán

az utóvédek is elhagyták az állást. Reggel 4 órakor az egész Doberdó fennsík önként át volt engedve az olaszoknak.”

„1917 októberében a központi hatalmak csapatai Caporettonál (Kobarid, Szlovénia) áttörték az olasz frontot, és egészen a Piave folyóig nyomultak előre. Boroevic Isonzohadserege, részeként a budapesti 1. honvéd gyalogezred, október 26-án indult meg a Doberdo visszafoglalására. Az olasz csapatok tömegesen hátráltak. Október 27-én,

Az Osztrák–Magyar Monarchia hőseinek Szent Lélek kápolnája előtt Javorcán

együtt Görz városával, ismét osztrák-magyar kézen volt a Monte San Michele. Lukachich vezérőrnagy és veteránjai felkeresték az egykori véres harcok még mindig alig járható színhelyét. Döbbenet csodálkoztak rá a Monte San Michelén emelt olasz emlékoszlopokra és annak feliratára, ami a 3. hadsereg akkori parancsnoka, Aosta hercegének szavait örökíti meg: „*Ez ormokon olaszok és*

magyarok hősiessen harcolva, testvériesen egyesültek a halálban. 1915. július–1916. augusztus.”

Marossy Endre jóvoltából újra találkoztunk Gorove Árpád nevével, amikor egy későbbi csatáról számol be.

„A Budapesti I. Honvéd Gyalogezred a Monte San Gabrielén” (részlet)

„Monte San Michele hősei most megismerkedtek a legfeljebb térdelő helyzetig védelmet nyújtó állásokkal, a kavernákkal. Az állandóan szemerkélő, olykor zuhogó eső alig volt elviselhető. A legnagyobb kaverna korábbi csaták tűzérési állása volt a hegyet átvezető egyetlen műúthoz közel, német néven Geschütz-kaverna. Környéke a II. zászlóalj körletébe tartozott, élén Mészáros Iván századossal, aki úgyszintén a háború első napjától szolgált. A kaverna parancsnoka a Monte San Michele veteránja, Müller István főhadnagy volt, aki a kaverna védelméért később hadseregparancsnoki dicséretben részesült és megkapta a III. osztályú vaskoronarend kitüntetést a kardokkal. Egyik századparancsnoka Gorove Árpád népfelkelő főhadnagy volt, a budapesti I. honvéd gyalogezred legidősebb, ekkor 52 éves tisztje, Monte San Michele veteránja. A kavernának az olaszok felé eső kijáratát lefalazták. A kaverna fölött húzódtott az olasz raj-

Vizintini magyar emlékkápolna

vonal, ahonnan kézigránatokkal kézfegyverek tüzevel lehetett tűz alatt tartani a bejáratot. Mintegy 250 katonát talált bent védelmet, de mert nappal kijönni nem lehetett, a kavernában borzalmas körülmények alakultak ki. Az eső, a talajvíz beszívargott a kavernába, a honvédek a lefektetett deszkákon jártak. Átázott ruháik nem száradtak meg, tisztálkodásra nem volt mód. A latrina bűze mindenható behatolt. Ezekhez a körülményekhez képest szinte megváltás volt, amikor a tűzérési tűz áthelyezése után ki lehetett rohanni és szembe lehetett fordulni a támadó olaszokkal. Márpedig szeptember végén ismét kiújultak az olasz rohamok a Monte San Gabriele ellen, és még a csata utolsó napján, október 2-án is megkísérelték a hegy elfoglalását. Eredménytelenül.

Az ezred emlékezte szerint Lukachich Géza tábornok, hadosztályparancsnok megsemmisítette a Geschütz-kavernát, és a borzalmas körülményektől megilletődve levette tábori sapkáját a katonák előtt, majd bort, rumot kínált nekik. Ők inkább kézigránátot kértek tőle.

A budapesti I. honvéd gyalogezred a 20. hadosztály kötelékében egészen a Pia-véig nyomult előre. 1917. december 4-én Boroevic Svetozar vezérezredes, hadsereg-

Doberdói emlékmű

parancsnok szemlét tartott a hadosztály tisztjeinek részvételével. A győzelmes hadjáratról beszélt, de elismerte a 20. honvéd hadosztály régebbi érdemeit is. Beszédéből az I. honvéd gyalogezred háborús albumának kis- és nehézkes magyar fordításában idézek:

„Talán sohase sajnáltam annyira, hogy a magyar nyelvet nem bírom, mint éppen ma, amikor megjelentek Önök előttem és nem mondhatom el Önöknek anyanyelvükön mindazt, amit elmondani szeretnék” kezdte szokatlan hangvétellű, teljes elismerést kifejező beszédét a hadseregparancsnok. Néhány további gondolatát is érdemes megörökíteni: „Örömmel üdvözlöm Önöket olasz földön, mint az én 'Gárdahadosztályom', a 20. honvédhadosztály hős csapatainak tisztikarát. Azok a teljesítmények, amelyeket Önök előbb a Kárpátokban, majd később a Monte San Michelén és legutóbb a

Monte San Gabrielén parancsnokságom alatt kifejtettek, az Önök dicsőségei maradnak a történelemben.” Boroevic vezérezredes nem takarékoskodott az elismerő szavakkal, és a hadosztályt az egész front elé helyezte: „...amidőn ő császári és apostoli királyi Felségének mint hadseregparancsnok jelentéseket tettem, minden alkalommal rámutattam, hogy a 20. honvédhadosztály az olasz front egyik legjobb, legmegbízhatóbb, legvitézesebb hadosztálya...” A hadseregparancsnok még egyszer visszatért a Monte San Gabrielén kivívott dicsőségre: „Önök nem is tudják, hogy milyen teljesítményt nyújtottak és majd csak a világtörténelem olvasásakor fogják megítélni tudni azt a nagyjelentőségű teljesítményt, amit a 20. honvédhadosztály a Monte San Gabrielén kifejtett.”

P.S.

Meghívó

A Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület, az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége, és a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia szeretettel meghívja a

IV. Örmény Művészeti Fesztivál

alkalmából, 2014. szeptember 5-6. között lezajló ünnepség sorozatra, és vasárnap 7-én a templomunk védőszentje Kisboldogasszony napi búcsúra, Gyergyószentmiklóstra.

Kiemelt rendezvény a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő Líceum dísztermében szeptember 6-án, szombaton 9 órakor kezdődő „Az erdélyi magyar-örmények történetének évszázadai” című Nemzetközi Történelmi Konferencia. Fővédnök Hamlet Gasparian Örményország bukaresti nagykövete. Előadók: Claude Mutaftian örményországi professzor, Dr. Garda Dezső, Dr. Pál Antal Sándor, Dr. Puskás Attila, Dr. Őze Sándor, Bálintné Kovács Júlia, Dr. Magyar-Sáska Zsolt, dr. Issekutz Sarolta, Sarány István, Bogos Mária.

Az Erdélyi örmények szerepet vállaltak a befogadó közösségek életében, úgy a múltban, mint napjainkban. Úgy véljük, hogy ezt gazdasági, kulturális téren a jelenben is meg kell valósítani.

Részvételi szándékot vagy bármilyen a rendezvényekkel kapcsolatos kérését bejelentheti a gyergyoiormenyek@gmail.com vagy a +40-744-867199 vagy a +40-756-669920.

Kulcsár László

Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület elnöke